

з плином часу (динамічна характеристика). Наприклад, якщо відсоткові ставки за кредитами визначаються на базі ставок міжбанківського ринку, а ставки за депозитами прямо до цього ринку не прив'язані, то будь-яка невідповідність у змінах двох різних базових ставок може потягти за собою додаткові збитки або прибутки, що й означає наявність базисного ризику.

Висновки. Проведене дослідження дало змогу усвідомити, що обмеженість ресурсної бази держави, політична та економічна нестабільність на рівні держави, актуалізує проблему вдосконалення фінансового менеджменту банків щодо мінімізації та обмеження ризиків, серед яких найбільшу питому вагу мають фінансові ризики. Тобто зростає важливість управління на мікрорівні, проте лише поєднання адекватних дій регулятора (тобто управління на мезо- та макрорівнях) та ефективного антикризового менеджменту банків всередині дасть змогу якнайшвидше мінімізувати загрози банківській системі та й державі в цілому. Тому у статті було досліджено сигнали-індикатори, які вказують на існування проблеми в комерційному банку, а також причини та передумови, що спричиняють виникнення цих проблем. Управління ризиками запропоновано здійснювати відповідно до представленого процесу, який включає ряд послідовних етапів. Виявлено, що найбільший вплив на безпеку банку мають здатність здійснювати фінансові ризики, тому в статті виокремлено певні механізми їх зниження або нейтралізації.

Література

1. Барановський О. І. Фінансова безпека : монографія / О. І. Барановський. – Інститут економічного прогнозування. – К. : Фенікс, 1999. – 338 с.
2. Перехрест Л.М. Антикризове управління як чинник підвищення рівня фінансової безпеки банків / Л.М. Перехрест, В.В Бриштін // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 6. – С. 245-249.
3. Економічна безпека України: проблеми та перспективи (Матеріали “круглого столу”) [Електронний ресурс] / М. М. Єрмошенко // Стратегічна панорама. – 2007. – № 2. – Режим доступу до журналу : <http://www.niss.gov.ua/book/journal/ekon.htm#b2> – Основні засади підвищення фінансової безпеки держави.
4. Сало І. В. Фінансовий менеджмент банку : навчальний посібник / І. В. Сало, О. А. Криклій – Суми : ВТД “Університетська книга”, 2007. – 589 с.
5. Наукова бібліотека ім. І.В. Вернадського: наукова періодика України (журнали та збірники наукових праць) [Електронний ресурс] / В.В. Коваленко // Вісник Української академії банківської справи. – 2009. – № 1. – Режим доступу до журналу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/VUABS/texts/2009_1/26.3.04.pdf. – Фінансова безпека у контексті стратегічного управління фінансовою стійкістю.
6. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент банку: навч. посіб. / Л.О. Примостка. – К. : КНЕУ. – 1999. – 358 с.
7. Газанфаров Е. Сутність фінансової безпеки банків та її роль у системі забезпечення фінансової безпеки держави / Е. Газанфаров // Економіка та держава. – 2010. – № 6. – С. 62-64.
8. Видавництво «Наука і освіта» (Publishing house Education and Science) [електронний ресурс]/Тетюра К. С., Мелентьєва О.В.// Економіка: проблеми теорії та практики. – 2008. – № 12. – Режим доступу до журналу : http://www.rusnauka.com/12_EN_2008/Economics/31155.doc.htm. – Види банківських ризиків та методи їх зниження
9. Козьменко С.М. Стратегічний менеджмент банку [Текст] / С.М. Козьменко, Ф.І Шпиг, І.В. Волошко // Strategic Management of a Bank: навч. посіб. – Суми: ВТД “Університетська книга”. – 2003. – 608 с.

Надійшла 12.10.2010

УДК 338.409.3

Г. М. КОЛІСНИК

Закарпатський державний університет

СУТНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ТА ВИДІВ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

З'ясовано сутність суб'єктів господарської діяльності, а також проведено аналіз концептуальних підходів до визначення суті підприємництва як особливого виду діяльності. Досліджено в історичному ракурсі з поглядів економістів-класиків сутність суб'єктів підприємницької діяльності, а також з'ясовано функції підприємництва в концепції видатних економістів. Розглянуто структуру та елементи господарської діяльності у ринковій економіці та спільні риси які притаманні суб'єктам підприємницької діяльності. Дано характеристику видам економічної діяльності.

The essence of economic entities, as well as the analysis of conceptual approaches to the definition of entrepreneurship as a special kind of activity. Studied in a historical perspective on the views of classical economists essence of businesses and elucidated the function of entrepreneurship in the concept of eminent economists. The structure and elements of economic activity in the market economy and the similarities are inherent to entrepreneurs. The characteristic of economic activities.

Ключові слова: суб'єкти підприємницької діяльності, підприємець, підприємництво, господарська діяльність, функції підприємництва, види економічної діяльності, класифікація видів діяльності.

Постановка проблеми. Будь-яке суспільство для забезпечення нормального створення (достатньо

комфортного) рівня своєї життєдіяльності займається безліччю видів конкретної праці. З цією метою працездатні люди створюють певні підприємства, тобто організаційні формування (трудові колективи), які спільно виконують ту чи іншу місію (організують програму або мету) і діють на основі певних правил і процедур. Проте мета і характер діяльності таких численних організацій різні.

За цією ознакою всі організації можна поділити на дві групи: підприємницькі (комерційні), що функціонують і розвиваються за рахунок власних коштів, і непідприємницькі (некомерційні), існування яких забезпечується бюджетним фінансуванням держави. Організації з підприємницьким характером діяльності являють собою підприємства.

Підприємництву притаманна господарська діяльність – будь-яка діяльність особи, направлена на отримання доходу у грошовій, матеріальній або нематеріальній формі у випадку, коли безпосередня участь цієї особи в організації такої діяльності є регулярною, постійною та суттєвою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дана проблема привертає все більшу увагу українських учених. Питання сутності суб'єктів господарської діяльності та їх видів знайшли своє відображення в дослідженнях таких вітчизняних учених: З. Варналія, Л. Воротиної, Л. Дметриченко, М. І. Крупки, О. Людкевича, С. К. Реверчука, та зарубіжних учених: Р. Кантільйон, А. Сміт, Д. Рікардо, Ж. Б. Сей, А. Маршал, Й. Шумпетер, Ф. Гаск та ін.

Основна мета дослідження полягає у з'ясуванні сутності суб'єктів господарської діяльності та дослідженні їх видів економічної діяльності.

Основні результати дослідження. Як відомо, у міжнародній практиці саме вид економічної діяльності використовується як класифікаційна ознака господарських суб'єктів, незалежно від форм власності і організаційно-правових форм господарювання. Наприклад, об'єктами класифікації КВЕД (класифікації за видами економічної діяльності) є усі види економічної діяльності суб'єктів господарювання (фізичних та юридичних осіб).

Вид діяльності має місце тоді, коли об'єднуються ресурси (устаткування робоча сила, технологічні засоби, сировина і матеріали) для створення виробництва конкретної продукції та надання послуг. Таким чином, вид діяльності характеризується використанням ресурсів, виробничим процесом, випуском продукції та наданням послуг. Для опису економіки Класифікацію видів економічної діяльності побудовано так, що виділені об'єкти охоплюють усі або майже всі види діяльності, які здійснюються в будь-якій галузі господарства.

За окремими показниками господарювання та відповідно з визначеними потребами суб'єкти підприємницької діяльності (незалежно від форм власності) можуть бути віднесені до категорії малих підприємств згідно таких нормативних документів: Закону України «Про державну підтримку малого підприємництва», який визначає суб'єкти малого підприємництва; Закону України «Про підприємства в Україні», який до категорії малих підприємств відносить новостворювані та діючі підприємства (по чисельності працюючих); Указу Президента «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва»; Закону України «Про захист економічної конкуренції» – цей закон визначає малого та середнього підприємця як суб'єкт господарювання; Положення про надання регулярної інформації відкритими акціонерними товариствами та підприємствами-емітентами облігацій, затверджене рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку – визначає суб'єктами малого підприємництва емітентів валюти балансу (величини активів), станом на кінець року.

Для опису економіки класифікацію видів економічної діяльності побудовано так, що виділені об'єкти охоплюють усі види діяльності, які здійснюються в будь-якій галузі господарства. За структурою класифікація складається з двох блоків: ідентифікації та назви. Блок ідентифікації має ієрархічну систему класифікації і систему кодування із застосуванням літературно-цифрового коду. Характеристика видів економічної діяльності, їх відповідність окремим галузям народного господарства та система кодування суб'єктів господарювання наведені в таблиці 1.

Існує декілька критеріїв відбору основного виду діяльності [18, с. 16-17]: за кількістю зайнятих працівників; за питомою вагою в загальному обсязі виробництва продукції (товарів, послуг); за питомою вагою в отриманому загальному прибутку.

Суб'єкти підприємницької діяльності виникають в процесі об'єднання трудових ресурсів і майна, необхідних для здійснення господарської діяльності. Незважаючи на велику різноманітність суб'єктів підприємницької діяльності (заводи, фабрики, магазини, перукарні, банки, ресторани, кафе), усім їм притаманні спільні риси (рис. 1).

Господарська діяльність – це «діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, яка спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цікаву визначеність» [1, с. 3]. Структура господарської діяльності відображених на рис. 2.

Господарська комерційна діяльність або підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська одиниця, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку.

Некомерційне господарювання – це самостійна систематична господарська діяльність, що

здійснюється суб'єктами господарювання, спрямована на досягнення економічних, соціальних та інших результатів без мети одержання прибутку.

Таблиця 1

Характеристика суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності [18, с. 19]

Код секції	Вид економічної діяльності
A	Сільське господарство, мисливство та лісове господарство
B	Рибне господарство
C	Добувна промисловість
D	Обробна промисловість
E	Виробництво електроенергії, газу та води
F	Будівництво
G	Оптова і роздрібна торгівля; торгівля транспортними засобами; послуги з ремонту
H	Готелі і ресторани
I	Транспорт
J	Фінансова діяльність
K	Операції з нерухомістю, здавання в оренду та послуги юридичним особам
L	Державне управління
M	Освіта
N	Охорона здоров'я та соціальна допомога
O	Колективні, громадські та особисті послуги
P	Послуги домашньої прислуги
Q	Екстериторіальна діяльність

Рис. 1. Спільні риси які притаманні суб'єктам підприємницької діяльності

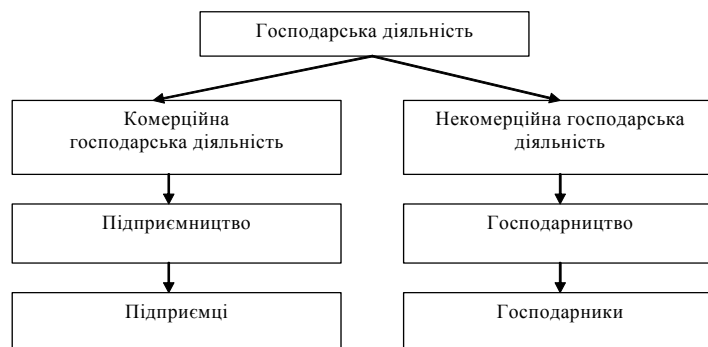

Рис. 2. Структура та елементи господарської діяльності у ринковій економіці

Господарська діяльність має будувати на визначених правилах або принципах, до яких належать:

- свобода господарської діяльності (у межах визначених законом);
- вільний рух капіталів, товарів та послуг на території держави;
- обмеження державного регулювання господарської діяльності, що зумовлено необхідністю забезпечення соціальної спрямованості економіки, добросовісної конкуренції у підприємстві, екологічного захисту населення, прав споживачів та безпеки суспільства і держави;
- захист національного товаровиробника;
- забезпечення економічної різноманітності та рівний захист державою усіх суб'єктів господарювання;
- заборона незаконного втручання органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у господарські відносини.

Важливою умовою функціонування ринкової економіки є наявність і взаємодія великих, середніх і малих підприємств, їх оптимальне співвідношення. Мале підприємство (МП) – це атрибут, невід'ємна складова будь-якої господарської системи, без чого економіка і суспільство в цілому не можуть не тільки розвиватися, а й існувати. У секторі малого підприємства створюється і функціонує значна частка національних ресурсів, що є його живильним середовищем.

Підприємство як складний економічний та соціальний феномен пройшло великий шлях історичного розвитку, на кожному етапі його змістовність відображала характерні риси відповідної епохи. В давні та середні віки основним напрямком підприємницької ініціативи були купецтво і мореплавання. З переходом від натурального господарства до товарного виробництва, спочатку мануфактурного, а потім індустріального, основною сферою підприємницької ініціативи все більше стає матеріальне виробництво.

Підприємство як вид і форма господарювання вже кілька століть знаходиться в полі зору економістів, психологів, соціологів, філософів.

Вагомий внесок у дослідження феномену підприємства протягом XVIII-XIX ст. зробили відомі західні економісти Р. Кантільон, П. Друкер, А. Сміт, Ж. Б. Сей, Й. Шумпетер, Ф. Гайек, А. Гамільтон, Д. Рікардо, Й. Тюнен, Ф. Найт А. Маршал. К. Макконнелл, С. Брю, М. Вебер, В. Зомбарт.

Перші спроби теоретичного осмислення підприємства почалися в XVII ст. Вперше поняття “підприємець” у науковий обіг увів англійський банкір-економіст Р. Кантільон (рис. 3).

Р. Кантільон зробив систематичний аналіз підприємства. Він розглядав його як особливу економічну функцію, важливою рисою якої є ризик. В перших своїх теоретичних дослідженнях підприємницької діяльності Р. Кантільон дав визначення підприємцю, як людині, яка за певну ціну купує засоби виробництва, щоб виробити продукцію і продати її з метою одержання доходів. [2, с. 29, 31].

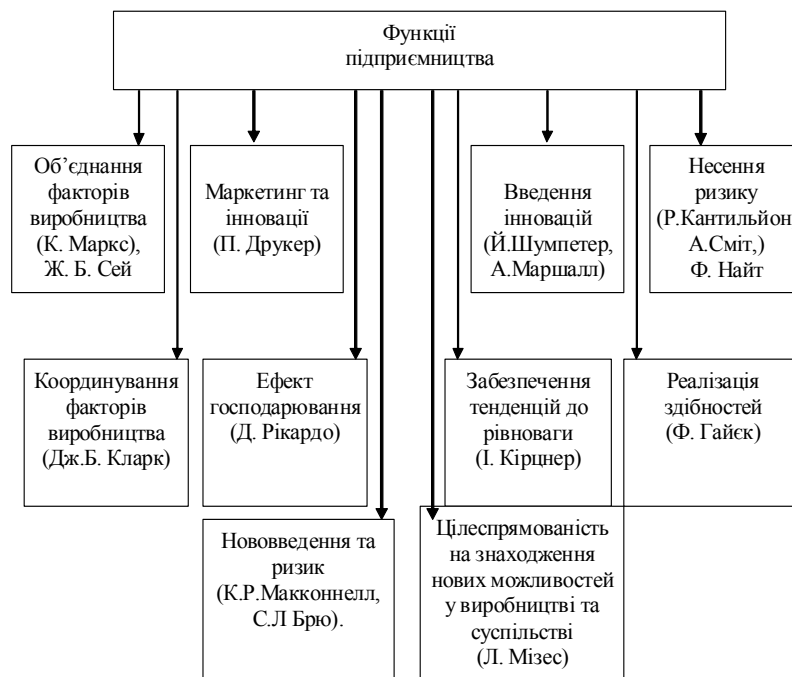

Рис. 3. Функції підприємства в концепціях видатних економістів [7, с. 6]

Класики політекономії А. Сміт і Д. Рікардо розглядали підприємницьку діяльність лише в контексті дії ринкового механізму саморегулювання. Однак поглиблене дослідження нових економічних відносин змушувало аналізувати розвиток економіки як її кругообіг. А. Сміт характеризує роль підприємства, відзначив, що підприємство переслідуючи свої власні інтереси, часто служить інтересам суспільства.

Підприємця він трактував як власника, пов'язував підприємницьку діяльність передусім із власним інтересом (особистим збагаченням), у процесі реалізації якого підприємець сприяє найефективнішому задоволенню потреб суспільства. У праці “Дослідження про природу та причини багатства народів” А. Сміт характеризує підприємця, як власника капіталу, який заради реалізації певної комерційної ідеї та одержання прибутку, йде на ризик. Підприємець сам планує і організовує виробництво, реалізує вигоди, пов'язані з поділом праці, розпоряджається результатами виробничої діяльності [15, с. 556-566].

Д. Рікардо вважав, що підприємець є лише інвестором, тобто звичайним капіталістом, а його діяльність виступає обов'язковим елементом ефективного господарювання [14, с. 86].

Ж. Б. Сей включав у функцію підприємця поєднання факторів виробництва – капіталу та праці, а самого підприємця називав економічним агентом, який комбінує фактори виробництва. Сей визнавав активну роль підприємців у створенні продукту. Він вважав, що підприємець повинен володіти такими якостями, як здоровий глузд, знання людей, вміння правильно оцінювати важливість продукту, володіти талантом управління, тощо. Сей визначав підприємництво як оперування трьома факторами виробництва – вилучення їх в одному місці, де вони дають малий дохід та переміщення їх і нова комбінація в іншому місці, де вони дають більший дохід. Його визначення можна застосувати до будь-якої галузі або сфери діяльності: торгівлі, промисловості, кредитування тощо [16, с. 57]. Не випадково сьогодні всяке теоретичне дослідження, підприємництва не може обійтись без посилання на Сея.

Ф. Найт, глибоко дослідив такі категорії, як ризик і невизначеність, підкреслюючи різницю між ними. Ризик, за Ф. Найтом, являє собою об'єктивну вірогідність того, що те чи інше явище відбудеться і може бути визначене кількісно. Разом з тим, є невизначеність, яка означає, що дохід може бути отримано, однак вірогідність такої події неможливо виміряти і підрахувати. Основною рисою підприємця Найт визначає, вміння подолати конкуренцію [13, с. 261].

Нове усвідомлення значення і ролі інституту підприємництва розпочалося на рубежі XIX і XX ст., коли дослідники змінили уявлення про підприємця, збагнувши значення творчих новаторських засад цього виду діяльності для економічного зростання. Розвиток системи кредитних відносин остаточно роз'єднав поняття “власник” і “підприємець” у провідних сферах індустріального суспільства. А. Маршалл першим додав до трьох класичних факторів виробництва (землі, капіталу, праці) четвертий – організацію (або згодом підприємницький хист). Особливо підкреслювалась активна роль самого підприємця, інноваційна спрямованість його діяльності, застосування нових машин і технологічних процесів. А. Маршалл ототожнював підприємництво з менеджментом. Він наголошував на інноваційному компоненті та активній ролі самого підприємця в застосуванні нових машин і технологічних процесів. А. Маршалл вважав, що підприємництво служить для задоволення людських потреб, він характеризував підприємця та бізнесмена як людей, котрі “ризикують” або “беруть на себе ризик, вони “з'єднують необхідний для підприємства капітал та працю” або “конструюють” загальний план підприємства та здійснюють над ним контроль. А. Маршалл розглядав бізнесменів, з однієї сторони, як висококваліфікованих людей, з іншої, посередників між робітниками фізичної праці та споживачами [11, с. 375, 377].

Подібне розширене тлумачення суті підприємництва та функцій підприємця є характерною також для Дж. Б. Кларка. У своїй праці “Розподіл багатства” він наголошує на такій функції підприємця, як координування факторів виробництва [8, с. 11].

Своєрідно трактував роль підприємця К. Маркс, який пов'язував його з глибинними підвалинами капіталістичного способу виробництва – відносинами власності. Дослідження руху позичкового капіталу, коли власність на капітал “цілком відокремлюється від функції в дійсному процесі відтворення” [10, с. 446], дозволили визначити відмінності привласнення в процесі розвитку економічних відносин. Грошовий капіталіст привласнює проценти на підставі того, що він є власником певної суми грошей, а функціонуючий капіталіст (підприємець), здійснює привласнення у формі підприємницького доходу.

У кінці XIX ст. чітко постала необхідність розмежування підприємця і капіталіста. Нові методи корпоративного фінансування викликали до життя швидко зростаючі кількості компаній, де капіталісти вже не виступали як підприємці, а підприємці – як капіталісти. Спочатку переважаючим типом був власник-менеджер. Проте ставало дедалі очевиднішим, що між цими двома функціями немає автоматичного взаємозв'язку. Економісти намагалися якомога чіткіше провести розмежування підприємця і капіталіста, але натрапляли на певні теоретичні труднощі, оскільки капіталіст бере на себе відповідальність, ризикує, а підприємець – ні.

Особливе місце в розробці теорії підприємництва мають праці австро-американського економіста Й. Шумпетера. Він характеризував підприємницьку діяльність в здійсненні нових комбінацій факторів виробництва чи обігу, а також різноманітні інноваційні процеси, спрямовані на досягнення більш високих результатів виробничо-господарської діяльності. У центр своєї теорії економічного розвитку Й. Шумпетер поставив підприємця, в якому втілені принципово нові підприємницькі риси, що стали рушієм економічного й науково-технічного прогресу в XX ст. На думку Шумпетера, зміст підприємництва розкривається в таких основних його функціях: реформування і докорінна перебудова виробництва через здійснення нових комбінацій щодо техніки і технології, створення нових товарів, освоєння нових ринків, джерел сировини; підприємництво є функцією будь-якої економічної системи, виконання якої необхідно поєднувати з

науковими розробками, маркетингом та іншими функціями; виконання функцій підприємництва залежить від господарсько-політичного середовища, яке визначає його можливості, види, мотивацію. На думку цього вченого, підприємництво не є професією, а підприємці утворюють особливий клас тільки в тому розумінні, якщо дослідник може при класифікації виділити їх в окрему групу [19, с. 169]. Зрозуміло, підприємці є господарськими суб'єктами. Однак в ті часи було важко робити різницю між капіталістом і підприємцем.

Неординарні роздуми щодо підприємництва притаманні американському економісту П. Друкеру, який стверджував, що основу підприємництва становить не будь-яка форма бізнесу, а різні інновації як реалізація нових комбінацій виробничих факторів щодо створення нових видів товарів та послуг і нових технологій, використання з цією метою нових ресурсів, джерел, і форм фінансування, освоєння організаційних та управлінських нововведень, а також проникнення на нові ринки збуту, нові галузі та сектори економіки. Основними мотивами підприємницької діяльності, за Друкером, є привласнення грошей (підприємницького доходу), здобуття влади, визнання, допитливість, прагнення по-новому розподілити та використати рідкісні ресурси, створити нові цінності. П. Друкер писав що “для того, щоб створити підприємство, яке б сприймалося, як повноцінно функціонуюче підприємство, повинна бути включена оцінка виконання інноваційних заходів. Підприємництво, стає конкретно діючим тоді, коли може бути вимірний та оцінений результат нововведення” [5, с. 209, 211, 213]. На думку П. Друкера, ефективністю підприємства є порівняння загальної ефективності інноваційних заходів із відповідними цілями, та досягнутими показниками ринку та результатами всієї виробничо-господарської діяльності підприємства.

П. Друкер вважає, що будь-якому підприємству притаманні дві основні функції це – маркетинг та інновації. Він стверджує, що маркетинг – це відособлена, унікальна функція підприємництва [4, с. 50]. Друга функція – це інновація, тобто пропозиція більш якісних, дешевих товарів робіт та послуг. Підприємство виступає специфічним елементом економічного зростання та розширення та змін [4, с. 51]. За його словами, підприємству зовсім не обов'язково ставати більшим, але дійсно необхідно ставати кращим. Бізнес на його думку створюється та керується людьми, а не “економічними факторами” [4, с. 47]. Для того, щоб з'ясувавши що таке бізнес, необхідно визначити його мету і ця мета повинна знаходитися за межами самого бізнесу. Існує єдине визначення мети бізнесу – створити споживача. Сутність бізнесу визначає не виробник, а його споживач [4, с. 49].

Дещо інакше розглядав суть підприємництва Ф.А. Гайек, який визначав у підприємницькій діяльності два основні фактори: організаційно-господарську новизну у суспільному виробництві і економічну підприємницьку свободу. Він пов'язував підприємництво передусім з економічною свободою, яка дала змогу людині раціонально використовувати свої здібності, знання, інформацію і доходи. За словами Ф. А. Гайєка “свобода підприємництва відкрила дорогу для використання нових знань, все стало можливим, тільки б знайшовся підприємець, готовий діяти на свій страх і ризик, вкладаючи свої кошти в ті чи інші задуми. Лише з цієї миті починається інтенсивний розвиток індивідуалізму, настає освідомлення принципу свободи всіма суспільними класами та систематичне поширення ідеології підприємництва” [15, с. 20].

Представник новоавстрійської школи Л. Мізес ініціював нову хвилю досліджень теорії та практики підприємництва. На його думку, ринковий процес неможливо відділити від механізму конкуренції, в центрі якої – як процесу пошуку нового, що супроводжується невизначеністю результатів, -стоїть підприємець. За Л. Мізесом підприємницька функція полягає у визначенні сфер застосування факторів виробництва. Підприємець, на його думку, це людина, яка знаходить цим факторам виробництва застосування. При цьому, ним керує виключно інтерес отримання прибутку та придбання матеріальних благ. Але він може обійти закони ринку. Підприємець може досягти максимального ефекту шляхом найкращого обслуговування споживачів, при цьому його прибуток буде залежати від підтримки його споживачами. Про підприємця Л. Мізес писав, підприємець – це завжди спекулянт. Це людина, що має справу з невизначеними обставинами майбутнього. Успіх підприємця чи невдача залежать від точності передбачування невизначених подій. Якщо він не зможе зрозуміти, чого слід очікувати, то він приречений. Єдиним джерелом, з якого виникає підприємницький дохід є його здатність краще, ніж інші, прогнозувати майбутній попит споживачів [12, с. 274].

До найбільш цікавих сучасних представників австрійського підходу до проблеми підприємництва, слід зачислити американського дослідника І. Кірцнера. За його теорією, основна роль підприємця досягти такого регулювання системи, здійснити таку її підготовку, яка забезпечила б рух ринків до стану рівноваги, тобто підприємець являє собою «зрівноважувальну силу, а не навпаки» [6, с. 22].

Велику роль у розробці теорії підприємництва відіграв німецький соціолог М. Вебер. У праці “Протестантська етика і дух капіталізму” (1905 р.) він створив «ідеальний тип» підприємця з «яскраво вираженими етичними рисами». М. Вебер розглядав раціонально поставлене підприємництво з подоланням багатьох труднощів і перешкод. Тому він наділяв нових підприємців надзвичайною силою характеру, здатною вберегти їх від економічного й морального краху. Підприємництво в цілому Вебер розглядав як спосіб життя «при якому людина існує для діла, а не діло для людини» [3, с. 117].

К.Р. Макконнелл і С.Л. Брю підприємницькі здібності визначають як «здібності людини використовувати певне поєднання ресурсів для виробництва товару, приймати послідовні рішення, створювати нововведення та йти на ризик» [9, с. 51].

Висновки. Отже, розвиток економіки минулого століття переконливо свідчить: альтернативи ринковій економіці немає. Її головна рушійна сила – підприємництво, а підприємець – ключова фігура виробничих відносин вільного ринку.

Проаналізувавши в історичному ракурсі дослідження різних авторів, які пов'язані із визначенням сутності підприємницької діяльності, ми прийшли до таких висновків:

- підприємництво як форма господарювання постійно змінювалась під впливом різних соціально-економічних чинників і потреб суспільства;
- характер підприємницької діяльності, етапи її розвитку і вплив на національну економіку країни залежать від об'єктивних умов, які створює суспільство;
- цивілізовані країни світу надають великої уваги розвитку підприємницької діяльності, створюючи для цього структури управління, підтримки та сприяння найбільш доцільним з точки зору держави методами;
- більшість сучасних досліджень підприємництва присвячено висвітленню проблемам, зниження підприємницького ризику, а також дослідженню рушійних сил, що спонукають людину братись за ризиковану справу, розробці рекомендацій щодо підвищення ефективності підприємництва.

Тому, проведений аналіз концептуальних підходів до визначення суті підприємництва як особливого виду діяльності дозволяє стверджувати: поки що не розроблено чітких методологічних засад щодо вивчення підприємництва як предмета та об'єкта економіко-теоретичного дослідження. В цьому зв'язку потреба в науковому осмисленні практики підприємництва стає дедалі актуальнішою. Аналіз зарубіжної і вітчизняної літератури з теорії та практики підприємництва показує, що визначаючи його економічну суть, доцільно відштовхуватись від характеристики категорії «підприємець».

Головними суб'єктами господарської діяльності (за статтею 55 Господарського Кодексу України) є учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, а саме: господарські організації – юридичні особи (державні, комунальні та інші підприємства), а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку; фізичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані як підприємці; філії, представництва, інші відокремлені підрозділи господарських організацій (структурні одиниці), утворені ними для здійснення господарської діяльності.

Суб'єкти господарювання реалізують свою господарську компетенцію на основі права власності, права господарського відання, права оперативного управління та права оперативно-господарського використання майна.

Література

1. Господарський Кодекс України. Прийнятий Верховною радою України 16 січня 2003 р. – К.: „Істина”, 2003. – 203 с.
2. Cantillon R. Essai sur la nature du commerce en general. L., 1931., p.-29-32.
3. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму /М. Вебер; перекл. з німецької О. Погорілого. – К.: Основи, 1994. – 261 с.
4. Друкер П. Ф. Практика менеджмента. – М.: «Вільямс», 2000. – 398 с.
5. Друкер П. Ф. Рынок: как выйти в лидеры. Практика и принципы / П. Ф. Друкер. – М.: «Вільямс», 1992. – 349 с.
6. Кірцнер И. Конкуренция и предпринимательство / И. Кірцнер; пер. с англ. под ред. проф. А. Н. Романова. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 239 с.
7. Колісник Г. М. Державна підтримка розвитку малого підприємництва: Автореф. дис... канд. економ. наук: / Г. М. Колісник; Львівський нац. ун-т ім. І. Франка. Л. – 2007. – 20 с.
8. Кларк Дж. Б. Распределение богатства / Дж. Б. Кларк. – М.: Гелиос АРВ, 2000. – 368 с.
9. Макконелл К. Р. Экономикс: Принципы, проблемы и политика. I часть / К. Р.Макконелл, С. Л. Брю. – М.: Республика, 1992. – 400 с.
10. Маркс К., Энгельс Ф. Твори. Т 25. Ч. I. – К.: Держполітвидав УРСР. 1963. – 507 с.
11. Маршал А. Принципы экономической науки. Экономическая мысль Запада / А. Маршал. – М.: Издательская группа «Прогресс», 1993. – 375 с.
12. Мизес Л. Человеческая деятельность: Тракт по экономической теории. /Л. Мизес; пер. з англ. А. В. Куряева – М.: ОАО “НПО “Экономика”, 2000. – С. 878.
13. Найт Ф. Х. Риск, неопределенность и прибыль. / Ф.Х. Найт; пер. с англ. – М.: Дело, 2003. – 360 с.
14. Рикардо. Д. Начала политической экономики и налогового обложения. Сочинения. Том 1 / Д. Рикардо. – М.: Госполитиздат, 1955. – 360 с.
15. Смит А. Исследования о причинах богатства народов. / А. Смит; пер. с англ., отв. ред. Л. И. Абалкин; рос. АН Ин-т экономики. – М.: Наука. 1993, – 596 с.
16. Сэй Ж.-Б., Батиста Ф. Тракт по политической экономии. / Ж.-Б. Сей, Экономические софизмы.

/Ф. Батиста. Экономические гармонии. Сост., вступ. статья, коммент. М. К. Бункина, А. М. Семенов. – М. : Дело, 2000. – 232 с.

17. Хайек Ф. А. Дорога к рабству / Ф.А. Хайек; пер. с англ. М. Б. Гнедовского.– М. : Экономика. МП. Эконов, 1992. – 175 с.

18. Цал-Цалкало Ю. С. фінансова звітність підприємства та її аналіз: навч. Посібник / Ю.С. Цал-Цалко. – 2-е вид., перероб. і доп. – К. : ЦУЛ, 2002. – 360 с.

19. Шумпетер Й. Теория экономического развития (Исследования предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры) / Й. Шумпетер. – М. : Прогрес, 1982. – 230 с.

Надійшла 17.10.2010

УДК 331.108.008.1

К. В. УЩАПОВСЬКИЙ, Ю. Д. КОСТІН
Харківський національний університет радіоелектроніки

СУТНІСТЬ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ У КАДРОВОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ ПІДПРИЄМСТВА ТА ЇХ КЛАСИФІКАЦІЯ

В статті уточнено поняття «управлінське рішення» та «управлінське рішення в кадровій сфері»; доповнена класифікація управлінських рішень в кадровій сфері ознаками «за знаходженням об'єкта управління – людини – по відношенню до підприємства», «за сприйняттям працівників», «за ступенем значущості працівника для організації» та «за впливом на розвиток індивідуального кадрового потенціалу працівників», використання яких дозволить приймати більш обґрунтовані кадрові рішення з більш прогнозованими наслідками.

In the article a concept «the administrative decision» and «administrative decision in a personnel sphere»; classification of administrative decisions in a personnel sphere is complemented by signs «on finding of management object – man – in relation to an enterprise», «on perception of workers», «on the degree of importance of worker for organization» and «on influence on development of individual personnel potential of workers» the use of which will allow to make more grounded personnel decisions with more forecast consequences.

Ключові слова: прийняття рішень, менеджмент, персонал, кадри, класифікація, концепція вибору

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Прийняття рішень є ядром процесу управління у будь-якій сфері діяльності. Ефективність функціонування підприємств залежить від якості управлінських рішень. Стратегічні і поточні рішення, що приймаються керівниками, визначають рівень розвитку організації і перспективи її виживання, особливо в теперішній період тривалої фінансово-економічної кризи.

Вищесказане повною мірою відноситься і до проблеми розробки та реалізації ефективних кадрових рішень. Набір персоналу, розстановка, організація його роботи, мотивація, навчання, розвиток – в цих та інших кадрових питаннях виникає необхідність проаналізувати ситуацію, визначити можливі способи дії в даних умовах і вибрати один з них. Цей процес може бути охарактеризований як процес розробки управлінського рішення, в даному випадку кадрового рішення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, виділення невирішених раніше частин проблеми. Питанням прийняття управлінських рішень присвячено роботи багатьох вітчизняних та закордонних учених. Серед них зокрема можна виділити роботи закордонних учених С. Біра, Д. Дерлоу, Р.Л. Кіні, М. Мескона, Х. Райфа, Г. Саймона, Ф. Тейлора, О. Уайта, Р.А. Фатхутдинова, А. Фойля та ін., та українських учених Ю.А. Дайновського, М.Л. Данилович, О.Л. Єршової, Т.С. Клебанової, Л.В. Лазоренко, Т.І. Лепейко, Р.М. Лепи, Т.М. Ліхтер, О.В. Макарюка, Н.С. Орленко, Ю.Ю. Піщенко, Н.В. Піскунової, Т.В. Смачило, О.О. Солодової, Г.В. Теплінського, Н.Г. Чумаченка, та інших. В їх працях надається і розвивається понятійний апарат теорії прийняття управлінських рішень, розроблюються методики й моделі прийняття рішень в різних сферах управління підприємством (зокрема інвестиційній, фінансовій, маркетинговій, управління конкурентоспроможністю підприємства та ін.).

Але вельми небагато досліджень, які присвячені проблемі прийняття оптимальних управлінських рішень в системі кадрового менеджменту підприємства, з урахуванням її специфіки. Так, в статті російських учених Г.І. Бутцевої та В.Г. Горшкова [1] представлена класифікація кадрових рішень, наведені фактори, які впливають на їх прийняття на підприємстві. Стаття С.Л. Бельського [2] присвячена розробці моделі управління персоналом на підприємстві, яка дозволяє передбачити розвиток характеристики відповідності займаній посади в залежності від зміни професійної компетентності та кон'юнктури ринку.

Постановка завдання. Так як немає єдиної думки щодо понятійного апарату та класифікації управлінських рішень в кадровому менеджменті, тому актуальним є дослідження сутності й специфіки прийняття рішень у кадровому менеджменті підприємства та їх класифікації, що і є метою даної статті.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В теорії прийняття рішень, як відмічає Л.В. Лазоренко [3, с. 6], можна виділити три основні концептуальні підходи:

- якісно-предметна концепція (дискриптивний підхід);